ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΣΥΝΘΕΣΗ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΘΕΜΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ: «ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΟΙ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΙ»

Υπεύθυνος καθηγητής: Ανδρέας Γ. Δημητρόπουλος

Υπεύθυνη εργασίας: Στυλιανή Φλώρου
Αριθμός Μητρώου: 1340200400485
Εξάμηνο: Η΄
Ακαδημαϊκό Έτος: 2007-2008

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΜΕΡΟΣ Α΄- Το Δικαίωμα του Συνεταιρίζεσθαι

1. **Έννοια…….....5**
2. **Προ-ερμηνευτικές Βάσεις στο πεδίο του συνταγματικού δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι……...7**
3. **Ιστορική εξέλιξη**
   Α. Ιστορία του συνεταιριστικού θεσμού……...9
   Β. Αίτια της σύγχρονης συνεταιριστικής κίνησης……12
   Γ. Συνεταιριστικές αξίες και αρχές……14
   Δ. Προσαρμογή στην πραγματικότητα της σύγχρονης οικονομικής Ζωής……17

ΜΕΡΟΣ Β΄- Οι Αναγκαστικοί Συνεταιρισμοί

1. **Έννοια……19**
2. **Ιστορική αναδρομή……...21**
3. **Όροι συστάσεως και λειτουργίας……23**
4. **Διάκριση αναγκαστικών συνεταιρισμών……25**
5. **Σύγκριση με εκούσιους συνεταιρισμούς……..26**
6. **Σύνδεση άρθρου 12 παρ. 5 Σ με το Ευρωπαϊκό δίκαιο……..28**
7. **Ευρωπαϊκό Συνεταιριστικό Δίκαιο: Ο Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Συνεταιρισμού……30**

ΜΕΡΟΣ Γ΄

1. **Συμπέρασμα……32**
2. **Ελληνική Περίληψη……...33**
3. **Αγγλική Περίληψη……34**
4. **Βιβλιογραφία……..35**
5. **Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία……...36**
6. **Νομολογία……...37**
7. **Νομοθεσία……...40**

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΚ = Αστικός Κώδικας

ΑΠ = Άρειος Πάγος

ΕΟΣΣ = Ευρωπαϊκός Όμιλος Οικονομικού Σκοπού

ΕΚ = Ευρωπαϊκές Κοινότητες

Ν = Νόμος

Ν.δ. = Νομοθετικό Διάταγμα

ΟλΣτΕ = Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας

ό.π. = όπως παραπάνω

παρ. = παράγραφος

Π.δ. = Προεδρικό Διάταγμα

Πρβλ. = Παράβαλε

Σ = Σύνταγμα

ΣτΕ = Συμβούλιο της Επικρατείας

τμ. = τμήμα

ΤοΣ = Το Σύνταγμα (περιοδικό)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΤΟ ΘΕΜΑ

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται το θέμα των αναγκαστικών συνεταιρισμών. Όπως προκύπτει απ' την ονομασία του, ο αναγκαστικός είναι ο συνεταιρισμός όπου η σύσταση, η προσχώρηση, και η αποχώρηση δεν βασίζεται στην ελεύθερη θέληση του συμμετέχοντος αλλά έχει αναγκαστικό χαρακτήρα. Στην ανάπτυξη που ακολουθεί, θα γίνει εξέταση των επί μέρους ζητημάτων που αφορούν τη θεματική του αναγκαστικού συνεταιρισμού, τόσο ως προς το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι, όσο και ως προς τον αναγκαστικό συνεταιρισμό ως θεσμό.

Το άρθρο 12 παρ. 1 Σ (δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι) εμπεριέχει διπλή συνταγματική κατοχύρωση αντικειμενική και υποκειμενική. Ο συντακτικός νομοθέτης προστατεύει αντικειμενικά τις κάθε μορφής ενώσεις προσώπων (σωματεία), παράλληλα κατοχυρώνει υπέρ κάθε φορέα δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι.

Το άρθρο 12 παρ. 5 Σ αναφέρεται συγκεκριμένα στον αναγκαστικό συνεταιρισμό ως θεσμό. Ο συντακτικός νομοθέτης επιτρέπει τη σύσταση των αναγκαστικών συνεταιρισμών κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Με την ίδρυση του αναγκαστικού συνεταιρισμού ιδρύεται και ειδική κυριαρχική σχέση στην οποία προσαρμόζονται τα συνταγματικά δικαιώματα των μελών.

Τέλος, η εργασία επεξεργάζεται και τα διάφορα προβλήματα που δημιουργούνται από την ειδική συνταγματική κατοχύρωση του αναγκαστικού συνεταιρισμού στη χώρα μας, και συγκεκριμένα τη σύγκρουση του θεσμού με άλλα δικαιώματα (εμπορίου, ιδιοκτησίας) καθώς και το ζήτημα της ενιαίας αντιμετώπισης σε Ευρωπαϊκό πλαίσιο.

ΜΕΡΟΣ Α΄- Το Δικαίωμα του Συνεταιρίζεσθαι

1. Έννοια

Άρθρο 12 παρ.1 Σ:

«Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα να συνιστούν ενώσεις και μη κερδοσκοπικά σωματεία, τηρώντας τους νόμους, που ποτέ όμως δεν μπορούν να εξαρτήσουν την άσκηση του δικαιώματος αυτού από προηγούμενη άδεια».

Η σύμπραξη μιας ομάδας ανθρώπων μπορεί να είναι είτε προσωρινή και μοναδική είτε διαρκής και συστηματική[1]. Στην πρώτη περίπτωση πρόκειται για «συνάθροιση» προσώπων, ενώ στη δεύτερη για «ένωση»[2].

Ένωση προσώπων με την ευρύτερη έννοια του όρου, προστατευόμενη από το άρθρο 12 του Συντάγματος είναι κάθε τυπική (σωματείο) ή άτυπη, διαρκής (ένωση εν στενή έννοια, μη πρόσκαιρη) οργάνωση (corpus), η οποία επιδιώκει σκοπό μη κερδοσκοπικό (animus).

Το άρθρο 12 παρ. 1 Σ κατοχυρώνει κατά κύριο λόγο ένα ατομικό δικαίωμα, το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι. Περιέχει όμως και μια θεσμική εγγύηση, την αναγνώριση δηλαδή του συντακτικού νομοθέτη ότι οι άνθρωποι δικαιούνται να δρουν όχι μόνο ως άτομα, αλλά και συλλογικά και μάλιστα με συστηματικούς και διαρκείς δεσμούς και ότι, υποκείμενα δικαίου είναι όχι μόνο άτομα αλλά και ενώσεις προσώπων, που μπορούν να αποκτούν νομική προσωπικότητα (σωματεία). Ένωση προσώπων νοείται κάθε ένωση στην κυριολεξία του όρου, και όχι απλώς η πρόσκαιρη συνένωση προσώπων. Από το άρθρο 12 παρ. 1 Σ συνάγεται επομένως και η ικανότητα δικαίου και διαδικαστική ικανότητα του νομικού προσώπου, και (ως ορισμένο βαθμό) της ενώσεως προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα, με

---

[1] Στην πράξη, βέβαια, είναι δυνατές και αλλεπάλληλες συναθροίσεις, όπως οι βραχύβιες ενώσεις.
[2] ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ Π. Δ., *ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ, ΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ Β'*, σελ. 854 παρ. 1035.

εξαίρεση τις έννομες σχέσεις που προϋποθέτουν ιδιότητες φυσικών προσώπων.

Το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι εντάσσεται συστηματικά στις προστατευτικές των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών διατάξεις του Συντάγματος. Συγκεκριμένα, εντάσσεται την ελευθερία της πνευματικής κινήσεως, με ευρύτερο όμως περιεχόμενο. Καθότι μόνο συλλογική νοείται η άσκησή του, μαζί με το δικαίωμα του «συνέρχεσθαι» αποτελούν τις κλασικές «συλλογικές» ελευθερίες που βρίσκονται κατοχυρωμένες στο Σύνταγμα[3]. Η διαφορά τους έγκειται στη μονιμότητα, διάρκεια και συστηματικότητα του συνεταιρίζεσθαι, δεδομένου ότι αποτελεί δικαίωμα που αποκλείει την οποιαδήποτε επέμβαση της κρατικής εξουσίας στις ενώσεις προσώπων, πέρα από τα όρια που διαγράφονται από το Σύνταγμα και τους νόμους.

[3] Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, *Συνταγματικά Δικαιώματα, Ειδικό Μέρος, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ΄- Τεύχος IV- Επόμενα,* σελ. 134.

2. Προ-ερμηνευτικές βάσεις στο πεδίο του συνταγματικού δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι[4]

Η γενικότερη φιλοσοφική διαπάλη υποκειμενισμού και αντικειμενισμού, μεταφερόμενη στο πεδίο των συνταγματικών δικαιωμάτων, οδήγησε τελικά στη διαμόρφωση δύο βασικών θεωριών, της παραδοσιακής θεωρίας που είναι υποκειμενική και στρέφεται αποκλειστικά προς το δικαίωμα και της σύγχρονης αντικειμενικής θεωρίας όπου οι συνταγματικές διατάξεις δεν περιέχουν μόνο υποκειμενικά δίκαια αλλά και αντικειμενικές αρχές. Υποκειμενισμός και αντικειμενισμός αφορούν όχι απλά την ερμηνεία αλλά αυτή την ίδια την κατανόηση της υπόστασης, της λειτουργίας και της εξέλιξης του δικαίου. Άμεση απόρροια των δύο παραπάνω θεωριών ήταν η διαμόρφωση δύο διαφορετικών αντιλήψεων, της δυαδιστικής, που ασπάζεται την διάσταση της έννομης τάξης και της μονιστικής, σύμφωνα με την οποία η έννομη τάξη είναι ενιαία. Στον νομικό συνταγματικό χώρο, ο υποκειμενισμός συνδέεται με το δυαδισμό, τη δυαδιστική έννομη τάξη, τη διάκριση κράτους-κοινωνίας, δημοσίου-ιδιωτικού, κυβερνώντων-κυβερνωμένων, την αντιπροσώπευση κτλ. Αντίθετα προς τον υποκειμενισμό, ο αντικειμενισμός συνδέεται με το μονισμό, την ενιαία έννομη τάξη, την ενότητα κράτους-κοινωνίας, την ταυτότητα κυβερνώντων-κυβερνωμένων, την εκπροσώπηση κτλ.[5]

Η θεωρία τελικά που έχει επικρατήσει έως και σήμερα είναι αυτή της αντικειμενικής σχολής του δικαίου, όπου η φύση του πράγματος είναι ενιαία. Κάθε συνταγματικό δικαίωμα, έτσι και το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι, εμπεριέχει ένα υλικό και ένα πνευματικό στοιχείο. Η πνευματική και η υλική υπόσταση αποτελούν δύο στοιχεία που συνθέτουν τη φύση του πράγματος, ύλη και πνεύμα. Κατά τον μονισμό, το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι αποτελείται από

---

[4] Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, *Συνταγματικά Δικαιώματα, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ'-Τεύχος. Ι-ΙΙΙ,* σελ. 19 παρ. 23.

[5] ΑΝΔΡΕΑΣ Γ. ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, *ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ, ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ, ΤΟΜΟΣ Α',* σελ. 7-8.

corpus και animus, δύο στοιχεία αδιαίρετα, υπαρξιακά αδιαχώριστα, που αποτελούν ενιαίο σύνολο, «ένα», «μονάδα»[6].

Συνεπώς, ο ορισμός της ένωσης προσώπων περιλαμβάνει τον οντολογικό προσδιορισμό (ένωση προσώπων), το υλικό στοιχείο (οργάνωση), το πνευματικό στοιχείο (σκοπός) και δύο εννοιολογικούς προσδιορισμούς, έναν αναγόμενο στο corpus (διαρκής οργάνωση) και έναν αναγόμενο στο animus (μη κερδοσκοπικός σκοπός). Η λεγόμενη ουσιαστική έννοια αναφέρεται στο animus της ένωσης προσώπων και η «οργανική έννοια» αναφέρεται στο corpus.

[6] Αντίθετα, κατά το δυισμό, η φύση του πράγματος είναι δυαδιστική, τύπος και ουσία διαχωρίζονται και είναι δυνατή η αυτοτελής υπόσταση των δύο διαιρετών στοιχείων καθότι η ύπαρξη του ενός δεν προϋποθέτει την ύπαρξη του άλλου.

3. Ιστορική Εξέλιξη

Α. Ιστορία του συνεταιριστικού θεσμού

Ιστορικά, στο δικαίωμα των ανθρώπων να συνιστούν ενώσεις αντέδρασαν, αντίστοιχα, είτε οι καρπωτές του κατεστημένου είτε οι αποκλεισμένοι από προνομιούχες ενώσεις. Εχθρικά διατεθειμένοι στο δικαίωμα ενώσεως δεν είναι επομένως μόνο τα δικτατορικά καθεστώτα, αλλά μπορεί να είναι φιλελεύθεροι αντίπαλοι «κλειστών» και προνομιούχων συντεχνιών και συνδικάτων. Ο περίφημος νόμος Le Chapelier του 1791 όριζε στο άρθρο 1: «επειδή η κατάλυση κάθε είδους συντεχνίας πολιτών της ίδιας καταστάσεως και του ίδιου επαγγέλματος είναι μια από τις μεγαλιωδέστερες βάσεις του γαλλικού Συντάγματος, απαγορεύεται η επανίδρυσή τους στην πράξη μ' οποιονδήποτε πρόσχημα και οποιαδήποτε μορφή». Η εχθρότητα αυτή απέρρεε από την ολοκληρωτική φιλοσοφία του Jean- Jacques Rousseau που δεν ανεχόταν καμία «ενδιάμεση δύναμη» μεταξύ της «γενικής θελήσεως» και του ατόμου. Έτσι διαλύθηκαν όχι μόνο τα θρησκευτικά τάγματα, αλλά και τα πολιτικά σωματεία και οι συνδικαλιστικές οργανώσεις και απαγορεύτηκε η απεργία με αποτέλεσμα τη δημιουργία μεγάλου αριθμού μυστικών εταιριών[7].

Το φαινόμενο του συνεταιρισμού σύγχρονης μορφής εμφανίστηκε για πρώτη φορά κατά το πρώτο μισό του 19ου αιώνα, και συγκεκριμένα στην Αγγλία το 1844 από 28 εργάτες, με την επωνυμία «Δίκαιοι Σκαπανείς του Ρότσνείλ» και ήταν καταναλωτικός. Την αρχή δεν άργησαν να συνεχίσουν και δύο άλλοι, αστικοί, αυτή τη φορά, συνεταιρισμοί στη Γερμανία, από τον Hermann Schulze, η συνεταιριστική προσπάθεια του οποίου απέβλεπε κυρίως στην προστασία των επαγγελματιών και των βιοτεχνών με την από κοινού προμήθεια των αναγκαίων πρώτων υλών και κεφαλαίων. Σχεδόν ταυτόχρονα δημιουργήθηκε και ο πρώτος αγροτικός συνεταιρισμός από τον Friedrich Wilchelm Raiffeisen, που ήταν πιστωτικός και είχε

[7] Βλ. ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ Π. Δ., ό.π., σελ. 855.

ως σκοπό να εξασφαλίσει στα μέλη του κεφάλαια με ευνοϊκούς όρους. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι οι αρχές στις οποίες στηρίχτηκαν οι πρώτοι αυτοί συνεταιρισμοί, συνεχίζουν σε μεγάλο βαθμό να ισχύουν, ουσιαστικά, και σήμερα και θεωρούνται οι βασικές αρχές του συνεταιρισμού[8].

Από τις προ-συνεταιριστικές προσπάθειες στον ελλαδικό χώρο οφείλουμε να επισημάνουμε την «Κοινή Συντροφιά και Αδελφότητα» στα Αμπελάκια της Θεσσαλίας (1780-1812). Η «Κοινή Συντροφιά και Αδελφότητα» ήταν μια οργάνωση με οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική δραστηριότητα αντικείμενο της οποίας ήταν η παραγωγή και εμπορία κόκκινων νημάτων. Οι επιχειρηματικές δραστηριότητες της Κοινής Συντροφιάς δεν περιορίζονταν στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα και στις πόλεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αλλά είχαν εξαπλωθεί και σε χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, όπως ήταν η Αυστρία και η Γερμανία. Η Κοινή Συντροφιά είχε ιδρύσει σχολές και βιβλιοθήκες με ελληνικά και ξένα βιβλία, είχε μισθώσει γιατρούς για τα μέλη της, είχε ταμείο για τους ανάπηρους εργάτες, βοηθούσε νέους να σπουδάσουν στο εξωτερικό ξένες γλώσσες και λογιστικά. Μέλη της ήταν κεφαλαιούχοι, έμποροι, τεχνίτες, εργάτες και αγρότες. Από το καταστατικό της προκύπτει ότι η οργάνωσή της ήταν δημοκρατική, για την εποχή της, και ότι διένειμε τα κέρδη της στα μέλη της όχι μόνο με βάση τη συμμετοχή στο κεφάλαιο αλλά και με βάση την εργασία που συνεισέφεραν σε αυτή. Η Κοινή Συντροφιά διαλύθηκε το 1812, παρά τη μεγάλη οικονομική και κοινωνική πρόοδο που είχε δημιουργήσει στην αμπελακιώτικη κοινωνία. Στη θεωρία επικρατεί αμφισβήτηση όσον αφορά το χαρακτήρα και την προσφορά της Κοινής Συντροφιάς. Άλλοι τη θεωρούν ως τον πρώτο συνεταιρισμό του κόσμου. Ορθότερη, ωστόσο, παρουσιάζεται η άποψη ότι η Κοινή Συντροφιά δεν υπήρξε συνεταιρισμός με τη σύγχρονη έννοια του όρου. Μπορεί να είχε κάποια χαρακτηριστικά με το σύγχρονο συνεταιρισμό αλλά αποτελούσε οργάνωση ευρύτερη του συγχρόνου συνεταιρισμού. Και αυτό φαίνεται από το γεγονός ότι δεν απέβλεπε μόνο στην

---

[8] ΚΙΝΤΗΣ Α. ΣΤΑΥΡΟΣ, *ΔΙΚΑΙΟ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΩΝ, Ι, ΕΙΣΑΓΩΓΗ- ΓΕΝΙΚΟ ΜΕΡΟΣ,* σελ. 3.

εξυπηρέτηση ορισμένων αναγκών των μελών της, αλλά αφορούσε ολόκληρη τη ζωή τους.

Στην Ελλάδα, ο πρώτος συνεταιρισμός σύγχρονου τύπου ιδρύθηκε το 1870 στην Αθήνα, με βάση τις αρχές του συνεταιρισμού του Rochdale[9], ήταν και αυτός καταναλωτικός και είχε την επωνυμία «Εταιρεία εργατικού λαού, η Αυτοβοήθεια». Ο συνεταιρισμός αυτός, όπως και οι άλλοι συνεταιρισμοί που ιδρύθηκαν μέχρι το 1900, είχε περιορισμένη διάρκεια. Η συνεταιριστική κίνηση στην Ελλάδα αρχίζει ουσιαστικά το 1900 με την ίδρυση στον Αλμυρό Θεσσαλίας του πρώτου γεωργικού συνεταιρισμού, ο οποίος αποτέλεσε και το πρότυπο των γεωργικών συνεταιρισμών που ιδρύθηκαν στη συνέχεια μέχρι το 1914. Η Ελληνική συνεταιριστική κίνηση συνεχίζεται με γρήγορο ρυθμό μετά το 1915 με την ψήφιση του πρώτου ελληνικού νόμου περί συνεταιρισμών (Ν. 602/1915)

[9] ΚΙΝΤΗΣ,Α. ΣΤΑΥΡΟΣ, ό.π., σελ. 4.

Β. Αίτια της σύγχρονης συνεταιριστικής κίνησης[10]

Η σύγχρονη συνεταιριστική κίνηση είναι απόρροια των οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών που δημιουργήθηκαν από την επικράτηση του φιλελευθερισμού και την ανάπτυξη του καπιταλιστικού συστήματος. Πράγματι, δημιουργήθηκε μεγάλο πρόβλημα, κοινωνικού χαρακτήρα, στις χώρες της Ευρώπης από τις καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγής. Η κατάργηση της φεουδαρχίας και των συντεχνιών απελευθέρωσε τον αγροτικό και εργατικό πληθυσμό από την εξάρτηση και την εκμετάλλευση των μεγαλοϊδιοκτητών της γης και των συντεχνιών, δεν έλυσε όμως το κοινωνικό πρόβλημα. Ο καπιταλισμός και ο ανταγωνιστικός τρόπος εργασίας και παραγωγής δημιούργησαν καινούργιες μορφές εξάρτησης και εκμετάλλευσης. Η κερδοσκοπία και η εκμετάλλευση του καπιταλισμού είχε ως αποτέλεσμα την οικονομική και κοινωνική αθλιότητα των εργαζομένων και των αγροτών, οι οποίοι στο νέο οικονομικό σύστημα δεν είχαν καν τις «προστατευτικές» καλύψεις των μεγαλοϊδιοκτητών της γης και των συντεχνιών. Η κατάσταση αυτή προκάλεσε την κριτική του καπιταλιστικού συστήματος παραγωγής και τη διατύπωση των πρώτων θεωριών για την αντιμετώπισή της. Οι βασικές θεωρίες που διατυπώθηκαν ήταν η μαρξιστική και η συνεταιριστική.

Η μαρξιστική θεωρία υποστήριξε την κατάργηση του καπιταλιστικού συστήματος και την αντικατάστασή του με το σύστημα της κρατικής οικονομίας. Η συνεταιριστική θεωρία διέκρινε τη λύση του προβλήματος των οικονομικά αδύναμων στη συνεταιριστική οργάνωση, στη δύναμη που δημιουργείται στη συνεργασία στο συνεταιρισμό με την αλληλέγγυο ευθύνη των μελών του.

Βλέπουμε, λοιπόν, τη γέννηση του συνεταιρισμού, ο οποίος αναπτύχθηκε ως οργάνωση καταπολέμησης των ελαττωμάτων του καπιταλιστικού συστήματος, καταπολέμησης, δηλαδή, των ανισοτήτων, της κατάχρησης της δύναμης του κεφαλαίου, της

[10] ΚΙΝΤΗΣ Α. ΣΤΑΥΡΟΣ, ό.π., σελ. 6.

εκμετάλλευσης των αδύνατων από τους ισχυρούς και ακόμη προς αντιμετώπιση του προβλήματος της άγνοιας η οποία εμπόδιζε τις ασθενέστερες ομάδες του πληθυσμού να προσαρμοστούν στις μεταβαλλόμενες οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες.

Γ. Συνεταιριστικές αξίες και αρχές

Οι συνεταιρισμοί, οφείλουμε να επισημάνουμε ότι, στηρίζονται φιλοσοφικά από τη μια μεριά σε ορισμένες αξίες που είναι αποκλειστικά γνωρίσματα της συνεταιριστικής οργάνωσης, όπως είναι η αυτοβοήθεια και η αλληλοβοήθεια, και από την άλλη μεριά, σε ορισμένες γενικές αξίες, που μεταφέρθηκαν στο συνεταιριστικό θεσμό με συγκεκριμένο περιεχόμενο, με τις οποίες μπορούσαν να αντιμετωπιστούν τα αίτια που προκάλεσαν τη γέννησή του. Σε αυτές τις αξίες ανήκουν οι αξίες της ισότητας, της δημοκρατίας, της δικαιοσύνης και της ελευθερίας.

Πιο συγκεκριμένα, όταν μιλάμε για ισότητα, κάνουμε λόγο για ισότητα και δημοκρατία με την έννοια της ίσης θέσης, των ίσων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των μελών, και του περιορισμού της δύναμης του κεφαλαίου με τη σύνδεση του δικαιώματος ψήφου και της διανομής των κερδών με άλλα κριτήρια από εκείνο της συμμετοχής στο κεφάλαιο. Η ελευθερία νοείται με την έννοια της ελεύθερης συνεργασίας (όχι της αναγκαστικής, συνεπώς) και αυτονομίας κατά το σχηματισμό της βούλησης και τον καθορισμό των στόχων της συνεργασίας. Τέλος, η δικαιοσύνη γίνεται κατανοητή ως έννοια της δίκαιης διανομής των εσόδων και της δίκαιης κατανομής των βαρών[11] .

Με βάση τις παραπάνω ιδέες διατυπώθηκαν διεθνώς οι ειδικότερες αρχές οργάνωσης, διοίκησης και δράσης των συνεταιρισμών οι λεγόμενες συνεταιριστικές αρχές ή διεθνείς συνεταιριστικοί κανόνες. Οι αρχές αυτές τέθηκαν για πρώτη φορά στο καταστατικό του συνεταιρισμού της πόλης Rochdale και διατυπώθηκαν με διάφορους τρόπους στις χώρες που αναπτύχθηκε το συνεταιριστικό κίνημα. Η πρώτη επίσημη διατύπωση των συνεταιριστικών αρχών έγινε από τη Διεθνή Συνεταιριστική Ένωση (Δ.Σ.Ε.) στο συνέδριο του Παρισιού το 1937. Οι συνεταιριστικές αρχές αναδιατυπώθηκαν από τη Δ.Σ.Ε. στο συνέδριο της Βιέννης το

[11] Δηλ. αποκλεισμός του πλουτισμού του ενός σε βάρος του άλλου, δυσμένεια προς τη διανομή των αποθεματικών και του ενεργητικού κατά τη διάλυση του συνεταιρισμού.

1966. Η Δ.Σ.Ε. αναθεώρησε εκ νέου τις συνεταιριστικές αρχές στο Συνέδριο του Μάντσεστερ το Σεπτέμβριο του 1995. Οι συνεταιριστικές αρχές, όπως έγιναν δεκτές στο Συνέδριο του Μάντσεστερ του 1995 είναι οι ακόλουθες:

Η Αρχή «Εθελοντική και ελεύθερη συμμετοχή»[12], σύμφωνα με την οποία οι συνεταιρισμοί είναι εθελοντικές οργανώσεις, ανοιχτές σε όσα άτομα επιθυμούν να χρησιμοποιήσουν τις υπηρεσίες τους και να αποδεχθούν τις ευθύνες του μέλους, χωρίς διακρίσεις φύλου, κοινωνικού επιπέδου, φυλής, πολιτικών πεποιθήσεων ή θρησκείας.

Δευτερευόντως, η Αρχή «Δημοκρατική διοίκηση εκ μέρους των μελών», σύμφωνα με την οποία οι συνεταιρισμοί είναι δημοκρατικές ενώσεις διοικούμενες από τα μέλη τους, τα οποία συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση της πολιτικής τους και στη λήψη των αποφάσεων.

Ακολουθεί η Αρχή «Οικονομική συμμετοχή των μελών», σύμφωνα με την οποία τα μέλη συμμετέχουν ισότιμα και διαχειρίζονται δημοκρατικά το κεφάλαιο του συνεταιρισμού.

Έπεται η Αρχή «Αυτονομία και ανεξαρτησία», κατά την οποία οι συνεταιρισμοί είναι οργανώσεις αυτόνομες, αυτοβοήθειας, διοικούμενες από τα μέλη τους.

Ύστερα θεμελιώθηκε η Αρχή «Εκπαίδευση, πρακτική εξάσκηση και πληροφόρηση», κατά την οποία οι συνεταιρισμοί παρέχουν εκπαίδευση και πρακτική άσκηση στα μέλη τους, στα αιρετά μέλη της διοίκησης, στα διευθυντικά στελέχη και στους υπαλλήλους ώστε να μπορούν να συμβάλλουν στην ανάπτυξη των συνεταιρισμών τους.

Στη συνέχεια, η Αρχή «Συνεργασία μεταξύ συνεταιρισμών», σύμφωνα με την οποία οι συνεταιρισμοί υπηρετούν με τη μέγιστη αποτελεσματικότητα τα μέλη τους και ισχυροποιούν τη συνεταιριστική κίνηση όταν συνεργάζονται μεταξύ τους δια μέσου οργανώσεων τοπικού, εθνικού, περιφερειακού και διεθνούς επιπέδου.

Τέλος, η Αρχή «Ενδιαφέρον για την κοινότητα», κατά την οποία οι συνεταιρισμοί ενδιαφέρονται για τη βιώσιμη ανάπτυξη των κοινοτήτων τους με πολιτικές που εγκρίνονται από τα μέλη τους.

---

[12] ΚΙΝΤΗΣ Α. ΣΤΑΥΡΟΣ, ό.π., σελ.17.

Οι συνεταιριστικές αρχές αποτελούν το πλαίσιο μέσα στο οποίο διαμορφώνεται και ερμηνεύεται το συνεταιριστικό δίκαιο. Οι συνεταιρισμοί, όπως αναπτύχθηκε ανωτέρω, λειτούργησαν διεθνώς πριν από τη νομική τους ρύθμιση, οι δε συνεταιριστικές νομοθεσίες που θεσπίστηκαν στη συνέχεια διαμορφώθηκαν σύμφωνα με τις ιδιαιτερότητες της συνεταιριστικές οργάνωσης που ήδη λειτουργούσε και κλήθηκαν να ρυθμίσουν. Από νομική άποψη οι συνεταιριστικές αρχές αποτελούν από τη μία μεριά, οδηγό για τους συνεταιρισμούς οι οποίοι πρέπει να τις περιλαμβάνουν στα καταστατικά τους και να τις εφαρμόζουν κατά τη λειτουργία τους.

Δ. Προσαρμογή στην πραγματικότητα της σύγχρονης οικονομικής ζωής

Οι συνεταιριστικές αρχές αποτελούν τη βάση της συνεταιριστικής ιδεολογίας και γι' αυτό παραμένουν αναλλοίωτες. Οι συνεταιριστικές αρχές, ωστόσο, αποτελούν μεν τις κατευθυντήριες γραμμές, υποδεικνύουν με ποιο τρόπο πρέπει να οργανώνονται οι συνεταιρισμοί από το νόμο και τα καταστατικά τους, αλλά δεν είναι αναλλοίωτες. Και αυτό γιατί μπορούν να αναδιατυπώνονται, χωρίς να θίγονται οι συνεταιριστικές αξίες, να προσαρμόζονται οι συνεταιρισμοί στις ανάγκες της εξελισσόμενης οικονομικής ζωής.

Ο ίδιος ο νόμος μπορεί να εισάγει ή να αφήνει στην ελευθερία του καταστατικού την εισαγωγή κάποιων αποκλίσεων από τις συνεταιριστικές αρχές, σε καμία περίπτωση όμως δεν μπορούν να τα τις καταργήσουν. Έτσι, οι αποκλίσεις που εισάγει ο νόμος ή το καταστατικό δεν μπορούν να θίγουν το συνεταιριστικό θεσμό στην ουσία του, γιατί διαφορετικά οι οικονομικοί οργανισμοί που θα ρυθμίζονται από αυτόν δεν θα είναι συνεταιρισμοί, αλλά κάποιος άλλος εταιρικός τύπος. Ένας τέτοιος τύπος δεν θα είναι επίσης σύμφωνος με το Σύνταγμα, γιατί τα στοιχεία που περιέχονται στην οικονομική έννοια του συνεταιρισμού είναι συνταγματικά κατοχυρωμένα[13].

Η προαγωγή της οικονομίας των μελών με αυτούσιο τρόπο είχε, παραπέρα, ως συνέπεια όχι μόνο την απαγόρευση της μεταβίβασης της συνεταιρικής μερίδας αλλά και τη μη διανομή του ενεργητικού στα μέλη κατά τη διάλυση του συνεταιρισμού, αφού τα μέλη κατά τη διάλυση θα πλούτιζαν σε βάρος των προηγούμενων μελών με τη διανομή χρημάτων. Με την αύξηση όμως των μελών των συνεταιρισμών, την ανάπτυξη των αγορών και τη δημιουργία έντονου ανταγωνισμού, έγινε αναγκαίος ο μετριασμός ορισμένων στοιχείων του συνεταιρισμού[14]. Συνεπώς, κατέστη αναγκαία η ανάθεση της

---

[13] ΚΙΝΤΗΣ Α. ΣΤΑΥΡΟΣ, ό.π., σελ. 34.

[14] Τα οφέλη του κάθε μέλους θα έπρεπε να προέρχονται από την εκμετάλλευση των υπηρεσιών του συνεταιρισμού, η συνεταιριστική μερίδα δεν θα έπρεπε να φέρει κέρδη, αλλά να υπηρετεί.

διαχείρισης και της εκπροσώπησης σε ειδικό κατάλληλο όργανο[15], η εισαγωγή της συνέλευσης των αντιπροσώπων, η εγκατάλειψη της αρχής της απεριόριστης προσωπικής ευθύνης[16], ή δημιουργία συνεταιριστικών ενώσεων, η συγχώνευση συνεταιριστικών οργανώσεων[17] κτλ. Οι συνεταιριστικές νομοθεσίες θέσπισαν διάφορα μέτρα για να καταστήσουν δυνατή την προσαρμογή των συνεταιρισμών στις ανάγκες της εξελισσόμενης οικονομικής ζωής. Τα μέτρα αυτά εισάγουν κάποια κεφαλαιουχικά στοιχεία στο συνεταιρισμό.

[15] Τα μέλη όμως του οργάνου αυτού πρέπει να είναι συνέταιροι.
[16] Η αρχή της απεριόριστης προσωπικής ευθύνης συνδέεται με την άμεση συμμετοχή στη διοίκηση.
[17] Η δημιουργία μεγάλων επιχειρήσεων με τις ενώσεις ή συγχωνεύσεις απομακρύνει τα μέλη από τα κέντρα των αποφάσεων, παρόλο που κατά τη συνεταιριστική αντίληψη αυτά θα έπρεπε να αποφασίζουν .

ΜΕΡΟΣ Β΄- Οι Αναγκαστικοί Συνεταιρισμοί

1. Έννοια

Άρθρο 12 παρ. 5 Σ:

«Επιτρέπεται η σύσταση με νόμο αναγκαστικών συνεταιρισμών που αποβλέπουν στην εκπλήρωση σκοπών κοινής ωφέλειας ή δημοσίου ενδιαφέροντος ή κοινής εκμετάλλευσης γεωργικών εκτάσεων ή άλλης πλουτοπαραγωγικής πηγής, εφόσον πάντως εξασφαλίζεται η ίση μεταχείριση αυτών που συμμετέχουν»[18].

Αναγκαστικός είναι ο συνεταιρισμός στον οποίο ούτε η σύσταση, ούτε η προσχώρηση ούτε η αποχώρηση είναι εκούσια. Όπως κάθε ατομικό δικαίωμα, έτσι και το δικαίωμα της ενώσεως περιλαμβάνει και μια αρνητική πλευρά: την αρνητική ελευθερία ενώσεως, κατοχυρώνοντας το δικαίωμα της μη προσχωρήσεως και το δικαίωμα αποχωρήσεως από μια ένωση χωρίς δυσμενείς συνέπειες. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις, στις οποίες επιτακτικό δημόσιο συμφέρον επιβάλλει, για ειδικούς σκοπούς, την προσχώρηση πολλών προσώπων σε μια ένωση, ανεξάρτητα από την συγκατάθεσή τους, καθώς και την απαγόρευση αποχωρήσεως[19]. Η δημόσια υγεία αποτελεί...αναγκαστικού γεωργικού συνεταιρισμού. Επίσης τα στοιχειώδη συμφέροντα ενός επαγγελματικού κλάδου και του καταναλωτικού κοινού μπορεί να επιβάλλουν τη συνένωση όλων των επαγγελματιών σε ένα σύλλογο, όπως ο δικηγορικός ή ο ιατρικός.

Ο συνεταιρισμός είναι εθελοντική ένωση προσώπων. Οι αναγκαστικοί συνεταιρισμοί δεν είναι γνήσιοι συνεταιρισμοί. Η μορφή των αναγκαστικών συνεταιρισμών καθιερώθηκε με ειδικούς νόμους για την αντιμετώπιση ειδικών προβλημάτων σε ορισμένους

---

[18] Σύνταγμα της Ελλάδος, άρθρο 12 παρ. 5, αναθεωρούμενο το 2001.

[19] Η δημόσια υγεία αποτελεί τον πιο προφανή λόγο για τον οποίο, μπορεί να επιβληθεί π.χ. η ίδρυση ενός συνεταιρισμού για την ύδρευση ή αποχέτευση μιας περιοχής ή για την αποξήρανση ενός έλους. Αλλά και η κοινή γεωργική εκμετάλλευση μιας περιοχής π.χ. ενός δάσους, μπορεί να είναι τόσο αναγκαία, ώστε να επιβάλλεται η σύσταση αναγκαστικού γεωργικού συνεταιρισμού.

τομείς της οικονομίας. Η συνταγματικότητα των νόμων των αναγκαστικών συνεταιρισμών είχε αρχικά αμφισβητηθεί. Το ισχύον Σύνταγμα αναγνωρίζει ρητά υπό όρους, τη συνταγματικότητα των αναγκαστικών συνεταιρισμών (άρθρο 12 παρ. 5 Σ). Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή «επιτρέπεται η σύσταση με νόμο αναγκαστικών συνεταιρισμών που αποβλέπουν στην εκπλήρωση σκοπών κοινής ωφέλειας ή δημοσίου ενδιαφέροντος ή κοινής εκμετάλλευσης γεωργικών εκτάσεων ή άλλης πλουτοπαραγωγικής πηγής, εφόσον πάντως εξασφαλίζεται η ίση μεταχείριση αυτών που μετέχουν[20]». Συνεπώς, ο νόμος δεν μπορεί να συστήσει αναγκαστικούς συνεταιρισμούς σε οποιαδήποτε περίπτωση, αλλά μόνο στις προβλεπόμενες περιοριστικά από το Σύνταγμα περιπτώσεις[21].

[20] Πρβλ. άρθρο 73 παρ. 6 Ν 1541/1985, «αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις» (Α΄ 68).
[21] ΚΙΝΤΗΣ Α. ΣΤΑΥΡΟΣ, ό.π., σελ. 81-82.

2. Ιστορική αναδρομή

Οι αναγκαστικοί συνεταιρισμοί εμφανίστηκαν για πρώτη φορά στην Ελλάδα κατά τη δεκαετία του 1920, με το νομοθετικό διάταγμα της 15.02.1923, με αφορμή την αποκατάσταση των ακτημόνων καλλιεργητών. Πολύ γρήγορα, όμως, ο θεσμός των αναγκαστικών συνεταιρισμών επεκτάθηκε και σε άλλους τομείς της οικονομίας, όπου μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1950 ήταν δυνατή η παρέμβαση του κράτους στη συνεταιριστική οικονομική ζωή της χώρας με τους αναγκαστικούς συνεταιρισμούς. Το Σύνταγμα του 1952 περιείχε ερμηνευτική δήλωση στο άρθρο 107, κατά την οποία «η κατά νόμο σύσταση αναγκαστικού συνεταιρισμού δεν αντιβαίνει ως τέτοια στο Σύνταγμα»[22]. Η νομοθεσία που θεσπίστηκε για τους συνεταιρισμούς, διακρίνει, όπως και στο άρθρο 12 παρ. 4 Σ, τους συνεταιρισμούς σε εκούσιους και αναγκαστικούς. Η πρώτη νομοθεσία (Ν 602/15), η οποία οργάνωσε έναν τύπο συνεταιρισμού, τον αστικό, δημιούργησε την αφορμή της πολιτικής αμφισβήτησης, παρόμοια με εκείνη της συλλογικής οργάνωσης των ιδεολογικών επιδιώξεων.

Η κατοχύρωση της αρχής της αυτοδιοίκησης των συνεταιρισμών και της ίσης μεταχείρισης των συνεταίρων κατά τη σύστασή τους θεμελιώθηκε με το Σύνταγμα 1975/1986. Ωστόσο, η σύσταση με νόμο των αναγκαστικών συνεταιρισμών, σύμφωνα με το άρθρο 12 παρ. 5 Σ, δεν μπορεί να έχει ως συνέπεια την απαγόρευση παράλληλης συστάσεως εκούσιων συνεταιρισμών, αρκεί βέβαια η εκούσια αυτή ένωση να μην έχει τις εξουσίες και τα προνόμια που τυχόν έχει ο αναγκαστικός συνεταιρισμός ως νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, σύμφωνα με την πρώτη άποψη που αναφέρθηκε. Άλλωστε, αυτός ο ίδιος ο αναγκαστικός συνεταιρισμός δεν αποκλείει την ίδρυση και λειτουργία ιδιωτικών ενώσεων των οποίων τα μέλη δεν απαλλάσσονται από την κατά το νόμο υποχρέωση να είναι μέλη του επαγγελματικού συλλόγου που λειτουργεί ως νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου. Το Σύνταγμα απαιτεί τυπικό νόμο για τη σύσταση

[22] Γίνεται, κατ' αυτόν τον τρόπο, εμφανής η δυσπιστία που εξέφραζε το κράτος απέναντι στη συλλογική οργάνωση.

αναγκαστικού συνεταιρισμού, και έτσι η συγκεκριμενοποίηση του σκοπού αυτού θα ορίζεται από τον ιδρυτικό νόμο που θα πρέπει να είναι ευρύτερος σκοπός δημόσιας ωφέλειας ή κοινής εκμετάλλευσης.

3. Όροι συστάσεως και λειτουργίας[23]

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι οι κατά το Σύνταγμα όροι συστάσεως και λειτουργίας αναγκαστικού συνεταιρισμού είναι οι εξής:

α) Η σύσταση επιτρέπεται μόνο με νόμο, δηλαδή τόσο τυπικό νόμο, όσο και ουσιαστικό απλώς νόμο, νομοθετικά δηλαδή εξουσιοδοτημένη κανονιστική πράξη της διοικήσεως. Διάλυση επιτρέπεται πάλι με νόμο και με τον τρόπο που αυτός ορίζει[24].

Στο σημείο αυτό παρατηρούμε ότι το Σύνταγμα δεν ορίζει εάν η νομοθετική μορφή που ο νόμος δίνει στον αναγκαστικό συνεταιρισμό είναι του νομικού προσώπου δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου. Για το ζήτημα έχουν διατυπωθεί δύο απόψεις.

Σύμφωνα με την πρώτη, το στοιχείο του εξαναγκασμού που διέπει τον αναγκαστικό συνεταιρισμό καθιστά αναγκαία την οργάνωσή του ως νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου. Κατ' αυτήν την άποψη, στην περίπτωση σιωπής του νόμου αυτός είναι ο ορθός νομικός χαρακτηρισμός του αναγκαστικού συνεταιρισμού[25].

Σύμφωνα όμως με αντίθετη γνώμη, οι αναγκαστικοί συνεταιρισμοί ως οργανώσεις ιδιωτών, παρά τον αναγκαστικό τρόπο συστάσεως και την υποχρεωτική εγγραφή σε αυτούς ορισμένων προσώπων, είναι νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου. Όπως ορθά δέχεται το Συμβούλιο της Επικρατείας: «Και προβλέπεται μεν ρητά από τη τελευταία διάταξη [άρθρο 12 παρ. 5 Σ] η δυνατότητα της συστάσεως αναγκαστικών συνεταιρισμών, κατ' εξαίρεση από την εξυπακοούμενη αρχή της ελεύθερης συστάσεως και της ελεύθερης συμμετοχής σε συνεταιρισμούς, η εξαίρεση όμως αυτή αφορά αποκλειστικά και μόνο στον τρόπο συστάσεως και τη μορφή της

---

[23] ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ Π. Δ., ό.π., 904 παρ. 1084.
[24] Βλ. π.χ. άρθρο 673 Ν 1541/1985.
[25] Βλ. την ορθή ΣτΕ 407/83 (τμ. Γ΄) ΤοΣ 1884, 199, η Ολ.ΣτΕ όμως (2903/83, ΤοΣ 1984, 198) δέχτηκε χωρίς αιτιολογία ότι η προβλεπόμενη στο άρθρο 12 παρ. 5 Σ εξαίρεση από την ελεύθερη σύσταση ενώσεων «αφορά αποκλειστικά και μόνο στον τρόπο της συστάσεως και τη μορφή της συμμετοχής των μελών του συνεταιρισμού, η οποία καθίσταται υποχρεωτική χωρίς να συνεπάγεται τη μεταβολή του νομικού χαρακτήρα των αναγκαστικών συνεταιρισμών ως νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου σύμφωνα με την έννοια της συνταγματικής αυτής διατάξεως» (οργανισμοί εγγείων βελτιώσεων).

συμμετοχής των μελών του συνεταιρισμού, η οποία καθίσταται υποχρεωτική χωρίς να συνεπάγεται τη μεταβολή του νομικού χαρακτήρα των αναγκαστικά ιδρυόμενων συνεταιρισμών ως νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου σύμφωνα με την έννοια της συνταγματικής αυτής διατάξεως».

β) Ο λόγος συστάσεως αναγκαστικού συνεταιρισμού δεν μπορεί να είναι πάντοτε το ατομικό συμφέρον ορισμένων ή απλώς το ταμειακό συμφέρον ενός επαγγελματικού κλάδου. Πρέπει πάντοτε ο αναγκαστικός συνεταιρισμός να επιβάλλεται από το δημόσιο συμφέρον με τρόπο που να ξεπερνά σε σημασία ή χρόνο το τυχόν συντρέχον ατομικό συμφέρον[26].

γ) Ως αντιστάθμισμα της ελλείπουσας ελευθερίας προσχωρήσεως και αποχωρήσεως το Σύνταγμα επιτάσσει την ίση μεταχείριση των συμμετεχόντων στον αναγκαστικό συνεταιρισμό.

[26] Χωρίς τη συνδρομή του λόγου αυτού, καθώς και μετά την έκλειψή του, η σύσταση και η λειτουργία αναγκαστικού συνεταιρισμού δεν είναι συνταγματικά επιτρεπτή.

4. Διάκριση των αναγκαστικών συνεταιρισμών[27]

Σύμφωνα με τα παραπάνω, στους αναγκαστικούς συνεταιρισμούς εγγράφονται υποχρεωτικά όλοι όσοι συγκεντρώνουν ορισμένες προϋποθέσεις. Στη θεωρία οι συνεταιρισμοί αυτοί διακρίνονται ανάλογα με την έκταση του καταναγκασμού σε τρεις κατηγορίες: α) Στους απόλυτα αναγκαστικούς συνεταιρισμούς, στους οποίους η γνώμη των ενδιαφερομένων ατόμων δεν λαμβάνεται υπόψη, β) στους σχετικά αναγκαστικούς συνεταιρισμούς, που ιδρύονται με την απόφαση της πλειοψηφίας, στην οποία υποτάσσεται η μειοψηφία και γ) στους συνεταιρισμούς που παρέχονται δικαιώματα στα μέλη και επιβάλλονται αναγκαστικά, αφού όσοι δεν γίνουν μέλη τους δεν αποκτούν τα δικαιώματα αυτά.

Οι αναγκαστικοί συνεταιρισμοί διέπονται από τους ειδικούς νόμους, που τους ιδρύουν. Η νομοθεσία των ελεύθερων συνεταιρισμών εφαρμόζεται στους αναγκαστικούς συνεταιρισμούς μόνο αν υπάρχει παραπομπή σε αυτή από τις διατάξεις των ειδικών νόμων.

[27] ΚΙΝΤΗΣ Α. ΣΤΑΥΡΟΣ, ό.π., σελ. 82.

5. Σύγκριση με εκούσιους συνεταιρισμούς

Οι διατάξεις του άρθρου 12 παρ. 4 και 5 Σ αναφέρονται στις συνεταιριστικές οργανώσεις οι οποίες, σύμφωνα με την κρατούσα άποψη, βρίσκονται έξω από το περιεχόμενο της ελευθερίας του συνεταιρίζεσθαι.

Κατά το άρθρο 12 παρ. 4 Σ (όπως αναριθμήθηκε από την αναθεώρηση του 2001) «οι γεωργικοί και αστικοί συνεταιρισμοί κάθε είδους αυτοδιοικούνται σύμφωνα με τους όρους του νόμου και του καταστατικού τους και προστατεύονται και εποπτεύονται από το Κράτος, που είναι υποχρεωμένο να μεριμνά για την ανάπτυξή τους».

Η παράγραφος 4 αναφέρεται στους αστικούς και γεωργικούς συνεταιρισμούς που αποτελούν εκούσιες ενώσεις, δηλαδή όχι αναγκαστικούς συνεταιρισμούς με την έννοια του άρθρου 12 παρ. 5 Σ, με κερδοσκοπικό χαρακτήρα, επομένως δεν ανήκουν στις ενώσεις, των οποίων την ελευθερία προστατεύει το άρθρο 12 παρ. 1-3. Παράλληλα, έχουν σωματειακή οργάνωση μέσω των οποίων τα μέλη τους αποβλέπουν στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική τους ανάπτυξη. Αγροτικοί συνεταιρισμοί είναι εκείνοι όπου τα μέλη τους είναι αγρότες και διέπονται από τον νόμο 1541/1985 και τον νόμο 1257/1982 και αστικοί όσοι δεν υπάγονται στην κατηγορία των αγροτικών και διέπονται από τον νόμο 1667/1986. Τόσο οι γεωργικοί όσο και οι αστικοί συνεταιρισμοί είναι νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου με εμπορική ιδιότητα[28]. Διαχωρίζονται επομένως τόσο από τους συνεταιρισμούς που έχουν την ιδιότητα νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου (π.χ. οι οικοδομικοί συνεταιρισμοί)[29] όσο και από τις ενώσεις και τα σωματεία του άρθρου 12 παρ. 1-3 Σ που δεν έχουν κερδοσκοπικό χαρακτήρα. Είναι λάθος, επίσης, να συγχέονται με τις εμπορικές εταιρείες γιατί το κέρδος στο οποίο αποβλέπουν δεν νοείται

[28] Κατά το άρθρο 1 παρ. 7 του Ν 1667/1986, «Από την… κατοχύρωση ο συνεταιρισμός αποκτά νομική προσωπικότητα και εμπορική ιδιότητα».

[29] Οι οικοδομικοί συνεταιρισμοί αποτελούν ιδιαίτερη κατηγορία συνεταιρισμών που είναι νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, βλ. άρθρο 42 παρ. 1 υποπαράγραφος 1 Ν 1337/1983 «Επέκταση των πολεοδομικών σχεδίων, οικιστική ανάπτυξη και σχετικές ρυθμίσεις» (Α΄ 33). Για την έννοια και τις κατηγορίες των οικοδομικών συνεταιρισμών βλ. π.δ. 93/187 «Αναμόρφωση και ενοποίηση της νομοθεσίας για τους οικοδομικούς συνεταιρισμούς κτλ. (Α΄ 52).

μέσω ριψοκίνδυνης δράσης αλλά με γνώμονα την αλληλοβοήθεια και την αλληλεγγύη των μελών του, καθότι δεν είναι δυνατή η επιδίωξη κέρδους του συνεταιρισμού στις συναλλαγές που πραγματοποιεί με τα μέλη του.

Με τη διάταξη του άρθρου 12 παρ. 4 Σ κατοχυρώνεται ένα ατομικό και ένα κοινωνικό δικαίωμα[30].

Το ατομικό και συλλογικό δικαίωμα είναι αυτό της αυτοδιοίκησης των συνεταιρισμών. Φορείς του δικαιώματος αυτού είναι τόσο οι συνεταιρισμοί οι ίδιοι όσο και τα μέλη τους. Περιεχόμενο του δικαιώματος είναι η αξίωση νομικής προσωπικότητας και ο αυτό-καθορισμός της διοικήσεως και λειτουργίας του συνεταιρισμού. Η αυτοδιοίκηση δεν αποκλείει, το δε Σύνταγμα αντιθέτως επιβάλλει την εποπτεία του κράτους επί των συνεταιρισμών. Περιορισμούς στο δικαίωμα αυτοδιοικήσεως θέτουν οι νόμοι και το καταστατικό. Η είσοδος και η έξοδος των μελών είναι ελεύθερη και όσον αφορά την πρώτη δεν πρέπει να διέπεται από διακρίσεις υπέρμετρες αλλά από την αρχή της ισότητας.

Το κοινωνικό δικαίωμα είναι αυτό του συνεταιρισμού για κρατική προστασία και ανάπτυξη στο οποίο αντιστοιχεί υποχρέωση του κράτους.

Κατά μια άποψη και οι αναγκαστικοί συνεταιρισμοί είναι νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου και διέπονται από τους νόμους που τους ιδρύουν παράλληλα με την εφαρμογή σε αυτούς των διατάξεων που ισχύουν για τους εκούσιους όταν παραπέμπουν σε αυτές ειδικοί νόμοι. Δεν μπορούν να χαρακτηριστούν γνήσιοι γιατί δεν δημιουργούνται εκούσια ως εθελοντική ένωση προσώπων όπως επιτάσσει η έννοια του «συνεταιρισμού».

---

[30] ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ Π. Δ., ό.π., σελ. 902 παρ. 1082.

6. Σύνδεση άρθρου 12 παρ. 5 Σ με το Ευρωπαϊκό δίκαιο

Άρθρο 28 παρ. 1 Σ:

«Οι γενικά παραδεγμένοι κανόνες του διεθνούς δικαίου, καθώς και οι διεθνείς συμβάσεις, από την επικύρωσή τους με νόμο και τη θέση τους σε ισχύ σύμφωνα με τους όρους καθεμιάς, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος τους εσωτερικού ελληνικού δικαίου και υπερισχύουν από κάθε άλλη αντίθετη διάταξη νόμου. Η εφαρμογή των κανόνων του διεθνούς δικαίου και των διεθνών συμβάσεων στους αλλοδαπούς τελεί πάντοτε υπό τον όρο της αμοιβαιότητας.»

Η διεθνής έννομη τάξη αποτελείται αφενός μεν από τους κανόνες του γενικού διεθνούς δικαίου, αφετέρου από τους κανόνες των διεθνών συμβάσεων, διάκριση την οποία ακολουθεί και ο Έλληνας συντακτικός νομοθέτης. Όπως προκύπτει από την προαναφερθείσα διάταξη, το διεθνές δίκαιο έχει υπό-συνταγματική αλλά υπέρ-νομοθετική ισχύ. Αποτελεί, έτσι, μια ενδιάμεση (τέταρτη) βαθμίδα, που παρεμβάλλεται στο κλασικό ιεραρχικό σχήμα: Σύνταγμα- νόμος- κανονιστική πράξη[31]. Η έναντι του ελληνικού κοινού δικαίου αυξημένη τυπική δύναμη του διεθνούς δικαίου αφορά και τα δύο βασικά είδη κανόνων του, δηλαδή τους γενικά παραδεδεγμένους κανόνες του διεθνούς δικαίου και τις διεθνείς συμβάσεις.

Η άρση της αμφισβήτησης για το χαρακτηρισμό κανόνων του διεθνούς δικαίου ως γενικά παραδεδεγμένων κατά την παράγραφο 1 του άρθρου 28 Σ, ανήκει στην αρμοδιότητα του ΑΕΔ του άρθρου 100. Αμφιβολία για το χαρακτηρισμό κανόνων του διεθνούς δικαίου ως γενικά παραδεγμένων μπορεί να αναφανεί είτε κατά τη δικαστηριακή είτε κατά τη διοικητική διαδικασία.

Πρόβλημα ανακύπτει, ωστόσο, όσον αφορά τη σύνδεση του άρθρου 12 παρ. 5 Σ με τις επιταγές του Ευρωπαϊκού δικαίου. Πιο συγκεκριμένα, καθότι στην Ελλάδα είναι συνταγματικά

---

[31] ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ Γ. ΑΝΔΡΕΑΣ, *ΓΕΝΙΚΗ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ, ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ, ΤΟΜΟΣ Α΄*, σελ. 374 παρ. 617.

κατοχυρωμένος ο θεσμός των αναγκαστικών συνεταιρισμών και έχει υπέρ-νομοθετική ισχύ έναντι του διεθνούς δικαίου προβλήματα γεννώνται αναφορικά με τη μη κατοχύρωση του θεσμού σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Πρόκειται, δηλαδή, για περίπτωση όπου κωλύεται η ενιαία αντιμετώπιση του ζητήματος σε Ευρωπαϊκό και σε εθνικό πλαίσιο.

Ορθότερη φαίνεται, στη συγκεκριμένη περίπτωση, η λύση που πηγάζει από το προαναφερθέν άρθρο 28 του Συντάγματος. Εφόσον δηλαδή πρόκειται για κανόνα του γενικού διεθνούς δικαίου ή των διεθνών συμβάσεων, αυτός υποχωρεί εφόσον υφίσταται σε εθνικό επίπεδο συνταγματικός κανόνες που υπαγορεύει το αντίθετο.

7. Ευρωπαϊκό συνεταιριστικό δίκαιο: Ο Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Συνεταιρισμού[32]

Μία οικονομικά και κοινωνικά ενδιαφέρουσα μορφή συνεργασίας δημιουργήθηκε από τον ευρωπαϊκό νομοθέτη: Ο Ευρωπαϊκός Συνεταιρισμός[33], με τον οποίο η συνεταιριστική συνεργασία υπερβαίνει τα σύνορα του εθνικού κράτους και καθίσταται δυνατή μεταξύ προσώπων από διάφορα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Για τη δημιουργία του θεσμού του Ευρωπαϊκού Συνεταιρισμού έχει εκδοθεί ο Κανονισμός (ΕΚ), αριθ. 1435/2003 του Συμβουλίου της 22ας Ιουλίου 2003 «περί του Καταστατικού της Ευρωπαϊκής Συνεταιριστικής εταιρίας». Ο Κανονισμός αυτός συμπληρώνεται με την Οδηγία 2003/72/ΕΚ του Συμβουλίου της 22ας Ιουλίου 2003, η οποία αφορά το ρόλο των εργαζομένων στην Ευρωπαϊκή Συνεταιριστική Εταιρία.

Η έναρξη της ισχύος του Κανονισμού συναρτάται με την προσαρμογή των εθνικών νομοθεσιών των κρατών μελών στην εν λόγω Οδηγία, η οποία αποτελεί αναπόσπαστο συμπλήρωμα του παρόντος Κανονισμού. Σύμφωνα με το άρθρο 16 της Οδηγίας αυτής τα κράτη-μέλη πρέπει να προσαρμόσουν τις νομοθεσίες τους στην παρούσα οδηγία το αργότερο στις 18 Αυγούστου του 2006.

Μετά την έναρξη της ισχύος του Κανονισμού για την Ευρωπαϊκή Συνεταιριστική Εταιρία, η Ελλάδα θα έχει δύο έννομες τάξεις για τους συνεταιρισμούς: το εθνικό συνεταιριστικό δίκαιο και το δίκαιο του Ευρωπαϊκού Συνεταιρισμού, που θα συνυπάρχουν.

Ο Ευρωπαϊκός Συνεταιρισμός διέπεται: Από τις διατάξεις του Κανονισμού και από τις διατάξεις που ορίζουν ελεύθερα τα μέρη στο καταστατικό του Ευρωπαϊκού Συνεταιρισμού. Για θέματα που δεν ρυθμίζονται ή ρυθμίζονται μερικώς από τον Κανονισμό: 1. Από τις διατάξεις του νόμου που εκδόθηκε από τα κράτη μέλη κατ' εφαρμογή κοινοτικών μέτρων που αφορούν ειδικά τους Ευρωπαϊκούς

---

[32] ΚΙΝΤΗΣ Α. ΣΤΑΥΡΟΣ, ό.π., 83.

[33] Για τη δημιουργία από τον ευρωπαϊκό νομοθέτη του ΕΟΣΣ, ο οποίος όμως δεν είναι συνεταιρισμός.

Συνεταιρισμούς. 2) Από τις διατάξεις της νομοθεσίας περί συνεταιρισμών του κράτους της έδρας του Ευρωπαϊκού Συνεταιρισμού.

ΜΕΡΟΣ Γ΄

1. Συμπέρασμα

Από την διεξοδική ανάπτυξη του θέματος που προηγήθηκε, προκύπτει σοβαρό πρόβλημα σχετικά με την αντίφαση μεταξύ, αφενός, της ειδικής πρόβλεψης του θεσμού των αναγκαστικών συνεταιρισμών του Ελληνικού Συντάγματος και, αφετέρου, της μη συμφωνίας του με τις επιταγές του Ευρωπαϊκού δικαίου. Η παραπάνω αντίφαση εμποδίζει την ενιαία αντιμετώπιση του ζητήματος, ενώ προβλήματα δημιουργούνται και από τον περιορισμό άλλων δικαιωμάτων, όπως αυτών της ιδιοκτησίας και της ελευθερίας του εμπορίου.

Περαιτέρω, πρόβλημα επίσης γεννάται και κατά τον δικαστικό έλεγχο της νομιμότητας που αφορά την νόμιμη ίδρυση ή μη ενός σωματείου. Λαμβάνοντας υπόψη τα εξαιρετικά δυσδιάκριτα όρια μεταξύ των ορίων της νομιμότητας και της σκοπιμότητας, πολύ συχνά τα δικαστήρια με την επίφαση του ελέγχου της νομιμότητας περιορίζουν υπέρμετρα την ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι.

Τα ανωτέρω ζητήματα χρήζουν άμεσης επίλυσης, γεγονός που φαντάζει ακόμα πιο άμεσο και επιτακτικό στο κατώφλι της αυξανόμενης παγκοσμιοποίησης της οικονομίας, προκειμένου να αποκτήσουν οι ελληνικοί συνεταιρισμοί, και δη οι αναγκαστικοί, μια θέση στο παγκόσμιο οικονομικό στερέωμα.

2. Ελληνική Περίληψη

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται το θέμα των αναγκαστικών συνεταιρισμών. Ουσιαστικά πρόκειται για την ανάλυση του άρθρου 12 του Συντάγματος χωρισμένο σε δύο μέρη.

Το πρώτο μέρος αναφέρεται στο δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι και ξεκινά με την ανάλυση της έννοιας αυτού, η οποία εμπεριέχει την ελευθερία ίδρυσης και προσδιορισμού του σκοπού και προχωρεί σε μια σύντομη ιστορική αναδρομή αναφερόμενη στις θεμελιώδεις αξίες και αρχές που απαρτίζουν το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι.

Προχωρώντας πιο πέρα, το δεύτερο μέρος αναφέρεται στον αναγκαστικό συνεταιρισμό ως θεσμό και, εκτός από τη σημασία του, συνεχίζει με μια ιστορική αναφορά για τους συνεταιρισμούς. Έπειτα, η εργασία αναλύει τους όρους στους οποίους στηρίζεται ο αναγκαστικός συνεταιρισμός και υπογραμμίζει τα προβλήματα που εμφανίζονται αναφορικά με τη σύνδεση του θεσμού των αναγκαστικών συνεταιρισμών με το Ευρωπαϊκό δίκαιο.

Τέλος, το τρίτο μέρος της εργασίας αποτελείται από το συμπέρασμα, την περίληψη στην Ελληνική και την Αγγλική γλώσσα, την βιβλιογραφία καθώς και την παράθεση νομολογίας και νομοθεσίας.

3. Αγγλική Περίληψη

The essay has as a subject the obligatory partnership. Substantially is the analysis of article 12 of the constitution separated in two parts.

Part A is dealing with the right of partnership and begins with the analysis of its meaning, which includes freedom of foundation and determination of aim and goes on to a short historical retrospection referring to the main values and principals which stand for the right of partnership.

Further on, part B is referring to obligatory partnership as a constitution and, apart from its notion, it continues with a historical retrospection for the cooperatives. Then, the essay analyses the grounds on which an obligatory partnership is based on and underlines the problems appeared relating to the reference of the constitution of the obligatory partnership with the European law.

Finally, the third part of the essay consists of the conclusion, the summary in Greek and English language, the bibliography as well as the apposition of case- law and legislation.

4. Βιβλιογραφία

Ελληνική

1. Δαγτόγλου Π.Δ., *Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα, 2η έκδοση,* Αθήνα- Κομοτηνή 2005.

2. Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, *Συνταγματικά Δικαιώματα, Ειδικό Μέρος, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Γ'- Τεύχος Ι-ΙΙΙ, Β' Έκδοση,* Αθήνα- Θεσσαλονίκη 2008.

3. Δημητρόπουλος Γ. Ανδρέας, *Γενική Συνταγματική Θεωρία, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Α΄,* Αθήνα – Κομοτηνή 2004.

4. Καράκωστας Ι., *Σωματεία- συνδικαλιστικές οργανώσεις, Συνεταιρισμοί,* Αθήνα 2000.

5. Κιντής Α. Σταύρος, *Δίκαιο Συνεταιρισμών, Ι, Εισαγωγή – Γενικό μέρος, έκδοση δ',* Αθήνα 2004.

6. Κλήμης Α., *Ελληνικό Συνεταιριστικό Δίκαιο,* Αθήνα 1948.

7. Οικονομόπουλος- Κλήμης, *Δίκαιο Συνεταιρισμών, τόμος Ι, ΙΙ,* Αθήναι 1952.

8. Ράικος Α., *Συνταγματικό Δίκαιο: Θεμελιώδη Δικαιώματα, 2ος τόμος, 2η έκδοση,* Αθήνα 2002.

9. Σπυρόπουλος Φ., *Ερμηνεία του άρθρου 12 παρ. 4-5 Σ στο Κασιμάτη-Μαυριά, Ερμηνεία του Συντάγματος 2η έκδοση,* Αθήνα- Κομοτηνή 2003.

10. Σύνταγμα της Ελλάδος (αναθεώρηση του 2001).

5. Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία

1. http://www.coe.int/comm/justice home/index en.htm

2. http://www.sinogoros.gr/annual00/E1.pdf

3. http://www.coe.int/t/E/SocialCohension/migration/Documentation

6. Νομολογία

1. Απόφαση υπ΄αριθμόν 1702/2003 ΣτΕ

Αρμοδιότητα τμημάτων. Αρμοδιότητα τμήματος αναφορικά με το θέμα της επίλυσης διαφορών που από τη νομοθεσία για συνεταιρισμούς αποκαταστάσεων ακτημόνων αγροτών.

2. Απόφαση υπ' αριθμόν 398/1995 ΣτΕ

Ανέγερση δημοτικών ή κοινοτικών κτιρίων που έχει ως αποτέλεσμα την αναγκαστική απαλλοτρίωση ακινήτων χάριν των δήμων και των κοινοτήτων. Ακυρωτέα κρίνεται η προσβαλλόμενη απόφαση ελλείψει αιτιολογίας. Απαραίτητος ο προσδιορισμός του ακριβούς λόγου της δημόσιας ωφέλειας καθώς και των μελλόντων να ανεγερθούν κτιρίων. Απαγορεύεται η ανέγερση κτιρίων δημοτικών ή κοινοτικών σε χώρους που δεν προβλέπεται η ανέγερσή τους από το σχέδιο πόλεως. Η κήρυξη της απαλλοτρίωσης πραγματοποιείται με απόφαση του δημοτικού ή του κοινοτικού συμβουλίου.

3. Απόφαση υπ' αριθμόν 1969/1990 ΑΠ

Εισδοχή μελών στους συνεταιρισμούς. Απόρριψη αιτήσεως εισδοχής νέου μέλους που αντίκειται στα χρηστά ήθη συνιστά αδικοπραξία. Περίπτωση αποκλεισμού φαρμακοποιού από συνεταιρισμό για λόγους πολιτικούς. Αξίωση αυτού για αποζημίωση συνιστάμενη στο ποσό που θα ελάμβανε ως μέρισμα.

4. Απόφαση υπ' αριθμόν 407/1983 ΣτΕ

Τοπικοί οργανισμοί εγγείων βελτιώσεων. Αρμοδιότητα των οργάνων των ΤΟΕΒ να θεσπίζουν κανόνες υποχρεωτικούς για τα μέλη τους και ν' ασκούν εξουσίες διοικητικού χαρακτήρα. Νομική φύση συνεταιρισμών. Δυνατότητα συστάσεως αναγκαστικών συνεταιρισμών. Τρόπος συστάσεως και μορφή συμμετοχής των μελών.

5. Απόφαση υπ' αριθμόν 2903/1983 ΟλΣτΕ

Δεκτή έγινε χωρίς αιτιολογία η προβλεπόμενη στο άρθρο 12 παρ. 4 Σ εξαίρεση από την ελεύθερη σύσταση ενώσεων «αφορά αποκλειστικά και μόνο στον τρόπο της συστάσεως και τη μορφή της συμμετοχής των μελών του συνεταιρισμού, η οποία καθίσταται υποχρεωτική χωρίς να συνεπάγεται τη μεταβολή του νομικού χαρακτήρα των αναγκαστικά ιδρυόμενων συνεταιρισμών ως νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου σύμφωνα με την έννοια της συνταγματικής αυτής διατάξεως».

6. Απόφαση υπ' αριθμόν 407/2002 ΑΠ

Συνεταιρισμοί ανοικοδόμησης σταθμών και εγκαταστάσεων λεωφορείων υπεραστικών συγκοινωνιών. Γενική συνέλευση άκυρη λόγω της μη παράστασης του δικαστικού αντιπροσώπου διορισμένου από τον προϊστάμενο του Πρωτοδικείου Αθηνών. Απορρίπτεται η αναίρεση που ασκήθηκε κατά της υπ' αριθμόν 4708/2000 απόφασης του Εφετείου Αθηνών.

7. 39/1994 ΠΛΗΜΜΑΡΤ

Μήνυση κατά Προέδρου διοικητικού Συμβουλίου Αναγκαστικού Συνεταιρισμού Δάσους και χορτονομής για απιστία λόγω μεταβιβάσεως σε κοινότητα με χαριστική δικαιοπραξία δασικής εκτάσεως. Άσκηση ποινικής δίωξης. Ανυπαρξία επαρκών ενδείξεων . Δάσος, χορτονομή: αοριστία σχετικών εννοιών.

8. Απόφαση υπ' αριθμόν 2786/1993 ΣτΕ

Συνεταιρισμοί. Οι συνεταιρισμοί προστατεύονται από το Σύνταγμα, επιβολή με νόμο αναμόρφωσης των καταστατικών ή ήδη συστημένων συνεταιρισμών. Συνταγματικότητα επιβολής. Πρόβλεψη με κανονιστική πράξη των όρων δομήσεως εκτάσεων συνεταιρισμού. Διοικητική δικονομία. Αίτηση ακύρωσης προεδρικού διατάγματος. Κατάργηση δίκης λόγω προηγηθείσας ακύρωσης προεδρικού διατάγματος.

9. Απόφαση υπ' αριθμόν 755/1992 ΣτΕ

Συνεταιρισμοί. Τοπικοί Οργανισμοί Εγγείων Βελτιώσεων. Χαρακτήρας των ΤΟΕΒ. Επιβολή στρεμματικής εισφοράς ή αρδευτικών τελών ή αντιτίμου χρήσεως αρδευτικού ύδατος στους οφειλόμενους γεωργούς. Δυνατότητα των οργάνων των ΤΟΕΒ να θεσπίσουν κανόνες υποχρεωτικούς για τα μέλη τους, χωρίς να μετατρέπονται σε ΝΠΔΔ. Προϋπολογισμός χρήσεως έτους ΤΟΕΒ. Έγκριση του προϋπολογισμού από τον Νομάρχη. Εκτελεστή και υποκείμενη σε αίτηση ακύρωσης η εγκριτική πράξη. Αίτηση ακύρωσης. Κατάργηση της δίκης λόγω λήξεως της ισχύος της προσβαλλόμενης πράξης.

7. Νομοθεσία

Για πρώτη φορά το «δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι» κατοχυρώθηκε στη χώρα μας με το άρθρο 11 του Συντάγματος του 1864, κατά το υπόδειγμα του δανικού Συντάγματος του 1849, με εισήγηση του Ν. Ι. Σαριπόλου και παρά την έντονη αντίδραση άλλων επιφανών νομικών της Εθνοσυνέλευσης. Το άρθρο 11 του Συντάγματος του 1864 όριζε ότι : «Οι Έλληνες έχουν το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι, τηρούντες τους νόμους του κράτους, οίτινες όμως ουδέποτε δύνανται να υπαγάγωσι το δικαίωμα τούτο εις προηγούμενην της κυβερνήσεως άδεια». Η αναθεώρηση του 1911 πρόσθεσε την εγγύηση της διαλύσεως «συνεταιρισμού» μόνο με δικαστική απόφαση λόγω παραβάσεως νόμου, και τη διάταξη αυτή διατήρησε το άρθρο 14 του Συντάγματος του 1927[34].

Το Σύνταγμα του 1952 προέβλεψε επίσης νομοθετικούς περιορισμούς του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι των δημοσίων υπαλλήλων και των υπαλλήλων των νομικών προσώπων και οργανισμών δημοσίου δικαίου, στους οποίους επίσης απαγόρευσε την απεργία. Επιπροσθέτως, έθεσε τους γεωργικούς και αστικούς συνεταιρισμούς υπό κριτική προστασία και κήρυξε τους αναγκαστικούς συνεταιρισμούς σύμφωνους με το Σύνταγμα (άρθρο 107).

Το Ισχύον Σύνταγμα δεν χρησιμοποιεί πια τους όρους «δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι» και συνεταιρισμούς» με την έννοια της γενικής ενώσεως προσώπων, αλλά κατοχυρώνει το δικαίωμα των Ελλήνων να συνιστούν ενώσεις και σωματεία μη κερδοσκοπικού σκοπού. Ο όρος «συνεταιρισμός» είχε αποκτήσει μετά το Ν 602/1915 «περί συνεταιρισμών» ειδική τεχνική σημασία και η χρησιμοποίησή του ως γενικού όρου προκαλούσε (και προκαλεί) σύγχυση.

Η πρώτη νομοθετική ρύθμιση του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι έγινε με τον Ν 281/1914 «περί σωματείων» και τον Ν 2151/1920 «περί επαγγελματικών σωματείων». Η δικτατορία της 4ης

[34] ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ Π. Δ., ό.π., σελ. 856-857 παρ. 1036.

Αυγούστου 1936 ανέστειλε το άρθρο 11 του Σ 1864/1911 και έλαβε ειδικά μέτρα κατά των σωματείων, ειδικά των επαγγελματικών σωματείων.

Με την εισαγωγή το 1946 του ΑΚ, του οποίου τα άρθρα 78-107 ρυθμίζουν τα σωματεία και τις απλές ενώσεις προσώπων, καταργήθηκαν τα άρθρα 1-11, 24-28, 31 και 34-38 του Ν 281/1914. Το καθεστώς της 21ης Απριλίου 1967 εξέδωσε το Νδ 795/1971 «περί σωματείων και ενώσεων» και 890/1971 «περί επαγγελματικών σωματείων και ενώσεων», που καταργήθηκαν με το άρθρο 1 παρ. 1 του Νδ 42/1974 «περί αποκαταστάσεως των συνδικαλιστικών ελευθεριών και ρυθμίσεως συναφών θεμάτων».

Ο Ν 2151/1920 αντικαταστάθηκε από τον Ν 330/1976 «περί επαγγελματικών σωματείων και ενώσεων και διασφαλίσεως της συνδικαλιστικής ελευθερίας», ο οποίος αντικαταστάθηκε με τη σειρά του από το Ν 1264/1982 «για τον εκδημοκρατισμό του συνδικαλιστικού κινήματος και την κατοχύρωση των συνδικαλιστικών ελευθεριών των εργαζομένων». Επίσης, ο αναγκαστικός Ν 2189/1940 «περί σωματείων των ειδικώς αναγνωρισμένων ως φιλανθρωπικών» αντικαταστάθηκε με το Νδ1111/1972 «περί φιλανθρωπικών σωματείων».